

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

ГРИБАН Григорій Петрович – доцент кафедри фізичного виховання Житомирського національного агроекологічного університету, кандидат педагогічних наук

Розглянуто теоретико-концептуальні аспекти формування методичної системи фізичного виховання. Вперше розроблено методологію створення моделі методичної системи фізичного виховання, розкрито її компоненти (мета, зміст, методи, засоби й організаційні форми навчання), шляхи функціонування у навчальному процесі з фізичного виховання. Визначено принципи, специфічні особливості, процес проектування і реформування методичної системи фізичного виховання.

Ключові слова: методична система, фізичне виховання, методологія, концепція, системний підхід.

Навчальний процес з фізичного виховання учнівської і студентської молоді являє собою складну систему, яка має багато компонентів. Поняття системи охоплює різні сторони цілісного навчального процесу: його будову (структуру), зміст, способи функціонування, засоби впливу, форми розвитку тощо. Методична система фізичного виховання ієрархічно входить до єдиної системи педагогічної освіти і являє собою цілісне утворення, призначенням якого є формування в учнівської і студентської молоді спеціальних знань, життєво важливих рухових умінь і навичок, забезпечувати гармонійний розвиток форм і функцій організму, добре здоров'я, творче довголіття, волюві, духовні та естетичні якості особистості тощо. Ці теоретич-

ні положення є науково-методологічною основою методичної системи фізичного виховання, що має свої тісно взаємопов'язані загальні принципи:

- принцип зв'язку фізичного виховання з життєдіяльністю («принцип прикладності»);
- принцип всебічного гармонійного розвитку особистості;
- принцип оздоровчої спрямованості фізичного виховання;
- принцип раціонального проведення дозвілля і залучення до цього інших.

Оновлення методичної системи фізичного виховання у навчальних закладах принципово важливо для забезпечення переходу від традиційного навчального процесу у до Інноваційного, спрямованого на формування практичних умінь і навичок ціннісного ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточуючих. У сучасній системі фізичного виховання існують різні підходи до розв'язання програмних завдань, але вони носять декларативний та безсистемний характер, тоді як запорукою успішності впровадження будь-чого нового є системність та чітке бачення кінцевої мети.

Функціонування методичної системи фізичного виховання може бути ефективним лише за умови використання системного підходу, тобто системного аналізу фізичного виховання у школах і ВНЗ та системного синтезу моделі методичної системи та її дослідження. На основі системного підходу до поняття методики навчання, в якому всі компоненти навчального процесу утворюють єдине ціле із визначеними внутрішніми зв'язками, А. М. Пишкало [10], визначив методичну систему навчання як сукупність п'яти ієрархічно пов'язаних компонентів: *цілей навчання, його змісту, методів, засобів і організаційних форм навчання*, що утворюють єдину цілісну функціональну структуру, орієнтовану на досягнення мети навчання.

Однак, як зауважує Ю. В. Триус [11, с. 6], «традиційна модель методичної системи, запропонована А. М. Пишкало, є плідною за умов повного керування процесом навчання в освітньому закладі та його суворой регламентації, а також за умов стабільності навчальних планів, навчальних програм, повного методичного забезпечення навчальних предметів», що нині не відповідає реальній дійсності, яка склалася в системі фізичного виховання в Україні. Навчальний процес з фізичного виховання в школах та ВНЗ України характеризується нестабільністю, стрімким розвитком, а часом і занепадом, тому концепція методичної системи навчання в традиційному вигляді в освітній галузі вже неадекватна ситуації, що склалася в системі фізкультурно-оздоровчої освіти, і потребує нового розвитку, відповідно до змін, що відбуваються в соціально-економічній та науково-культурній сферах.

Створення теоретико-методологічних засад для конструювання методичної системи фізичного виховання погребує застосування системного і комплексного підходів до навчального процесу. При цьому необхідно: 1) визначити компоненти системи і вивчити їх зміст; 2) обґрунтувати необхідність функціонування кожного компонента системи; 3) виявити системо-утворювальні зв'язки; 4) показати відповідність компонентів всередині системи та функціональне існування системи.

Звертаючись до досліджень Ю. В. Триуса [11], можна впевнено стверджувати, що створення методичної системи фізичного виховання також потребує обов'язкового розгляду відносин *викладач-студент та студент-викладач* через сучасні підходи: системний, комплексний, структурний, діяльнісний, диференційований, індивідуальний, суб'єктно-суб'єктний, творчий [2, 4, 5, 9], компетентнісний [6] і особистісно-орієнтований [3]. За технологічного підходу [7] не може бути методу спроб і помилок: усі дії вчителя чи викладача мають цілеспрямовано вести учня або студента до задалегідь поставленої мети.

Мета дослідження полягає у розкритті теоретико-концептуальних аспектів функціонування методичної системи фізичного виховання. Завдання дослідження спрямовані вперше в теорії і методиці фізичного виховання та педагогіці на розкриття шляхів побудови методичної системи фізичного виховання.

Теоретичною основою для створення методичної системи фізичного виховання є такі складові:

1. Концепція цілісності навчально-оздоровчого та освітньо-виховного процесу в освітніх навчальних закладах. У своїй реалізації вона об'єднує дії усіх структурних ланок і підрозділів ВНЗ (ректорату, вченої ради, спортивного клубу, студентського профкому, клубів за інтересами тощо), завданнями яких є: удосконалення навчально-спортивної бази; збереження фізичного виховання як навчальної обов'язкової дисципліни; впровадження інноваційних технологій фізичного виховання; впровадження позанавчальних заходів фізкультурно-оздоровчої спрямованості (фітнес-програм аеробної, силової, гімнастичної спрямованості), формування і виховання особистості учня чи студента.

2. Концепція активізації навчально-освітньої, спортивно-масової та фізкультурно-оздоровчої діяльності серед учнівської і студентської молоді. Вона об'єднує навчальні, позанавчальні і самостійні заняття та всі заходи спортивно-оздоровчого спрямування для розвитку в учнів та студентів мотивації та інтересу до збільшення рухової активності й позитивного ставлення до засобів фізичного виховання;

Передплатний індекс 74639

3. Концепція гнучких технологій: педагогічних, психологічних, фізкультурно-освітніх, медико-гігієнічних, безпеки життєдіяльності, екологічних, організаційно-управлінських, здоров'язбережувальних.

Розглядаючи сукупність компонентів традиційної методичної системи навчання в освіті [2, 8, 9, 10 та ін.] можна стверджувати, що вони утворюють певну підсистему єдиної системи, яку називають *технологією навчання*. Ключовими поняттями сутності методичної системи фізичного виховання є «дидактична система», «система фізичного виховання» і «методична система фізичного виховання». Виходячи з такої структури, можна визначити цільовий змістовий, організаційно-технологічний та контрольний її компоненти методичної системи навчання [1, с. 26: 11]. Сучасна модель методичної системи фізичного виховання може відповідати принципам, запропонованим Н. В. Морзе [8, с. 241] і адаптованим до специфіки її функціонування, а саме:

1. **Предметність моделі** Модель методичної системи фізичного виховання може включати різні сукупності компонентів, які можуть перебувати в специфічних відношеннях між собою, що стосується лише цієї моделі. Отже, методична система може відрізнитися від інших таких систем і мати певні особливості, притаманні лише їй.

2. **Локальність моделі** Істотні відмінності в системі фізичного виховання в різних освітніх навчальних закладах, особливості навчального процесу та інфраструктури навчальних закладів потребують у моделі методичної системи враховувати не тільки розходження у навчальному процесі, а й особливості його функціонування, що склалися в конкретному навчальному закладі. Отже, в удосконаленій моделі методичної системи слід враховувати локальні особливості навчального процесу конкретного навчального закладу, тобто передбачити внесення коректив до моделі, яку буде впроваджено в навчальний процес певного навчального закладу.

3. **Динамічність моделі** Компоненти методичної системи фізичного виховання перебувають у постійному розвитку, часто змінюються зв'язки, які зумовлені розвитком соціально-економічної системи. Особливо останніми роками системі фізичного виховання притаманна нестабільність: змінюється кількість годин у програмах і навчальних планах, вилучається фізичне виховання у ВНЗ, різнобій у рівні матеріально-технічного забезпечення призводять до швидких змін у змісті навчального процесу, що впливає на мету, зміст, методи, засоби і форми навчання. Тому в методичній системі як моделі фізичного виховання слід передбачити загальний розвиток дисципліни, виділити компоненти, де можливі розвиток їх змісту та перебудова структурних зв'язків.

Під час проектування методичної системи фізичного виховання у певному навчальному закладі слід брати до уваги таке:

1. Об'єктом дослідження є система фізичного виховання учнів чи студентів, у рамках якої можна виділити кілька різних методичних систем залежно від мети дослідження.

2. Під час виділення методичної системи фізичного виховання відбувається штучне виокремлення досліджуваної проблеми з навколишнього середовища. Таке виокремлення насправді являє собою абстрагування, яке припускає реальну єдність системи і середовища,

3. Під час виділення методичної системи треба чітко встановити.

- компоненти системи;
- компоненти її середовища (оточення);
- істотні (системоутворювальні) зв'язки між компонентами системи;
- істотні зв'язки із середовищем (оточенням).

4. Кожний компонент (підсистема) може розглядатися як самостійна система. І при цьому слід усвідомлювати і точно дотримуватися обраного рівня відмінності між ними

5. Успішність функціонування методичної системи залежить від якості її структурних компонентів, характеру їх взаємозв'язків та зв'язків між цією системою і середовищем.

6. Запровадження нової моделі методичної системи фізичного виховання в освітніх навчальних закладах не повинно призводити до руйнівних змін у сучасній системі освіти. Воно має зберегти національні досягнення та історичні традиції виховання молоді.

Окрім цього, враховуючи дослідження інших систем [11], під час проектування методичної системи фізичного виховання слід враховувати її специфічні особливості: *цілісність* (залежність кожного компонента системи від його місця і функцій в системі), *структурність* (функціонування методичної системи зумовлене не особливостями її окремих компонентів, а властивостями її структури), *взаємозалежність* системи і середовища (система формується і виявляє свої властивості у процесі взаємовпливів із її оточенням), *ієрархічність* (кожний компонент методичної системи може розглядатися як система, а сама методична система є елементом більш широкої системи фізичного виховання як сукупності соціальних і педагогічних підсистем), *множинність описів* (складність кожної системи та їх адекватне пізнання потребують побудови різних моделей, кожна з яких описує лише певний аспект методичної системи).

Процес проектування і реформування методичної системи фізичного виховання підкоряється відомим закономірностям [11].

1. **Закономірності пов'язані з внутрішньою будовою самої системи**, коли зміна одного або

кількох її елементів спричиняє необхідність міни всієї системи загалом. Наприклад, з появою і широким використанням інноваційних здоров'язбережувальних технологій фізичного виховання розширюються можливості організації навчального процесу, переглядаються зміст, форми і методи навчання.

2 *Закономірності зовнішніх зв'язків системи* визначаються тим, що методична система фізичного виховання функціонує в певному соціально-економічному і культурному середовищі, яке має «безпосередній вплив на її існування. Такому впливу можуть піддаватися як всі компоненти системи загалом, так і окремі її елементи. Найбільший вплив спрямовується на основний компонент методичної системи - мету фізичного виховання.

Виходячи з вищесказаного, є гай зрозумілим, що методична система фізичного виховання являє собою *складне динамічне утворення*. І при цьому, щоб зафіксувати окремих компонент системи і виявити динаміку її зміни в навчальному процесі [системі фізичного виховання), треба зосередитися на такому фіксованому компоненті, як *мета фізичного виховання*. яка є найбільш конкретним і чітко визначеним елементом.

Удосконалюючи методичну систему фізичного виховання, треба також враховувати, що будь-яка зміна одного з компонентів системи обов'язково відобразиться на інших. Тому в цьому разі слід дотримуватися *принципу взаємозв'язаності*, який вимагає чітко встановити, до яких наслідків призведуть зміни окремих елементів методичної системи на всі інші компоненти, та врахувати їх.

Принцип взаємозв'язаності доповнюється вимогою розгляду всіх взаємозв'язків у системі, тобто дотриманням *принципу повноти*. Цей принцип вимагає під час удосконалення методичної системи фізичного виховання приділяти увагу кожному її компоненту. Вказані принципи «проектуються» в конкретні методичні положення, спрямовані на вдосконалення фізичного виховання в освітніх закладах.

ГРИБАН Г. П.

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ ФОРМИРОВАНИЯ МЕТОДИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Рассмотрены теоретико-концептуальные аспекты формы методической системы физического воспитания. Впервые разработана методология создания модели методической системы физического воспитания, раскрыты ее компоненты (цель, содержание, методы, средства и организационные формы обучения), пути функционирования в учебном процессе физического воспитания. Определены принципы, специфические особенности, процессе проектирования и реформирования методической системы физического воспитания.

Ключевые слова: методическая система, физическое воспитание, методология, концепция, системный подход.

Висновки. Реалізація теоретико-концептуальних аспектів створення моделі методичної системи фізичного виховання в освітніх закладах є підсумком теоретичного узагальнення конкретного педагогічного і методичного матеріалу, який отримано шляхом визначення і розробки конкретного змісту методичної системи та її компонентів.

1. Артюшина М. В. Психолого-педагогічні засади підготовки студентів економічних спеціальностей до інноваційної діяльності: автореф. дис. докт. пед. наук 13.00.04 / М.В. Артюшина. - К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. - 44 с.
2. Беспалько В.П. Слагаемые педагогической технологии / В. П. Беспалько. - М.: Педагогика, 1989. - 192 с.
3. Бондаревская Е.В. Педагогика: личность в гуманистических теориях и системах воспитания учеб. пособ. для студентов педвузов и слушателей ФПК / Е.В. Бондаревская, С. В. Кульневич. - М. Ростов н/Д, 1999. - 560 с.
4. Галузинський В. М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. Навч. посібник / В.М. Галузинський, М.Б. Свтух. - К.: ІНТЕЛ. 1995. - 168 с.
5. Жалдак М. І. До концепції шкільної освіти і інформатики М. І. Жалдак, Ю. С. Рамський // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова - Вип 3. - 2001. - С. 3-7.
6. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід: метод. посібн. / Укладачі О. Пометун, Л. Пироженко. - К.: АПН. 2002. - 136 с.
7. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. - Рига, НПП, «Эксперимент», 1995. - 176 с.
8. [http://www.iinpu.edu.ua/files | Zbimik_KOSN/16/3/pdt/rpnfhn.g.n.Griban.G.P](http://www.iinpu.edu.ua/files/Zbimik_KOSN/16/3/pdt/rpnfhn.g.n.Griban.G.P)
9. Морзе Н. В. Основи методичної підготовки вчителя інформатики: [монографія] / Н. В. Морзе. - К.: Курс. 2003. - 372 с.
10. Основи нових інформаційних технологій навчання: Посібник для вчителів / Ю. І. Машбиць, О. О. Гокунь, М. І. Жалдак, Н. В. Морзе та ін. / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України: Інститут змісту і методів навчання. - К., 1997. - 260 с.
11. Пышкало А. М. Методическая система обучения геометрии в начальной школе / Пышкало А. М. // Авторский доклад по монографии «Методика обучения геометрии в начальных классах», предст. на соиск. ... докт. пед. наук. - М., 1975. - 60 с.
12. Триус Ю. В. Комп'ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у ВНЗ: проблеми, стан і перспективи / Ю. В. Триус.

GRYBAN G. P.

THE THEORETICAL-CONCEPTUAL ASPECTS OF FORMING OF THE METHODOLOGICAL SYSTEM OF PHYSICAL TRAINING. The paper considers the theoretical-conceptual aspects of forming of the methodological system of physical training. The author is the first to develop the methodology of creating the model of the methodological system of physical training, to specify its components (aim, content, methods, means and organizational forms of training), as well as the ways of their functioning in the physical training process. The author also determines the principles, specificities, the process of projecting and reforming the methodological system of physical training.